

військовий гуманітарний. інститут, Київський університет імені Тараса Шевченка. – К., 1997. – 51 с.

11. Скакун О. Ф. М. П. Драгоманов як політичний мислитель. – Харків: Основа, 1993. – 138 с.

Аннотация

Проанализированы взгляды М. П. Драгоманова на политическую свободу как начало государственной-правовой организации украинского общества.

Ключевые слова: М. П. Драгоманов, политическая свобода, государственная-правовая организация, украинское общество.

Annotation

Analyzed the views of M. P. Dragomanov on political freedom as the beginning of a state-legal organization of the Ukrainian society.

Keywords: M. P. Dragomanov, political freedom, state-legal organization, the Ukrainian society.

УДК 94(477.8) «192/193»: [37+008]

**Людмила Мархель
(Київ)**

ДІЯЛЬНІСТЬ МІЛЕНИ РУДНИЦЬКОЇ В КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЬОМУ ПОЛІ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ (20-30 РР. ХХ СТ.)

Проаналізовано діяльність Мілени Рудницької в культурно-освітньому житті Західної України в 20-30 рр. ХХ ст. Здійснено аналіз діяльності Мілени Рудницької під час роботи в польському Сеймі стосовно освітніх питань. Досліджено значення Союзу українок на освітній рівень жінок в Західній Україні 20-30 рр. ХХ ст.

Ключові слова: освіта, наука, Сейм, політика, Мілена Рудницька, Західна Україна, студенти, культура.

Мілена Рудницька постать багатостороння, але маловідома в Україні. Головною сферою її діяльності був жіночий рух, учасницею якого вона була з молодих років, а згодом і очолила його. Поряд з жіночим рухом ще одним полем діяльності Мілени Рудницької була політика, вона була обрана послом до польського Сейму від Українського національно-демократичного об'єднання(УНДО), та представляла в Сеймі освітню та закордонну комісію. Однак її діяльність в освітній комісії на сьогоднішній день не знайшла загального висвітлення в наукових роботах, що і зумовило актуальність даного дослідження.

Найбільша кількість історіографії з даного дослідження знаходиться у Центральному державному історичному архіві м. Львова, а також у Державному архіві Львівської області. Це статті, виступи та інтерв'ю Мілени Рудницької. Також зважаючи на широке коло діяльності Мілени Рудницької

згадки про неї можна знайти в працях присвячених жіночому рухові Галичини, в якому вона спочатку була активною учасницею, а згодом і керівником, або ж Українському національно-демократичному об'єднанню, членом якого вона була. Досить ґрунтовне значення має збірник «Мілена Рудницька: статті, листи, документи» в якому зібрано та систематизовано промови, статті, листи Мілени Рудницької, збірник редагували та впорядковували Марта Богачевська-Хом'як, Мирослава Дядюк, Ярослав Пеленський[8].

Діяльність Мілени Рудницької в культурно-освітньому контексті політичного життя Західної України і стала метою нашого дослідження.

Народилася вона 15 липня 1892 р. у м. Зборів на Тернопільщині в сім'ї, в якій майже всі предки по батьковій лінії були священнослужителями, за даними які зібрав брат Мілени Рудницької – Володимир, їхній прадід – Лев Рудницький був єпископом Луцьким XVII ст. Батько ж Мілени Рудницької не продовжив сімейну традицію та обрав для себе юридичну освіту вступивши до Львівського університету. За національно-суспільними поглядами він належав до українофільського табору, мав дружні стосунки з Михайлом Драгомановим, за що неодноразово потрапляв під слідство австрійського уряду. Після закінчення університету деякий час працював юристом, але згодом обрав спеціалізацію нотаріуса. Батько для Мілени Рудницької був зразком для наслідування. Саме він підтримав бажання десятирічної дівчинки навчатися в гімназії, хоча для тогочасного життя суспільства це бажання було досить не звичним, жінкам не прийнято було здобувати освіту. Коли Мілена Рудницька навчалася у першому класі у Львові та жила в друзів сім'ї – родині Полонєцких, Іван Рудницький іноді приїздив до Львова у справах та навідувався і до неї, як зазначала сама М. Рудницька «прощатися було дуже тяжко»[12, арк.35].

Варто відзначити, що в біографії Мілени Рудницької, особливо в її шкільні та студентські роки існують білі плями. Прослідкувавши хронологію подій ми можемо припустити, що на навчання до гімназії Мілена Рудницька пішла ще за життя свого батька Івана Рудницького[12, арк 37]. В 10 років постало питання про навчання Мілени, а це 1902-й рік, зважаючи на те, що як в класичній так і в реальній гімназії навчання тривало 7 років то ми можемо припустити, що приблизний рік вступу до гімназії 1903-й, оскільки в 1910 році вона вже вступає до Львівського університету після закінчення приватної жіночої польської гімназії імені Юліуса Словацького[5, арк. 533].

У 1910 р. вони з матір'ю переїзять до Львова де Мілена Рудницька вступає на філософський факультет Львівського університету імені Яна Казимира[5, арк. 533]. Після смерті батька саме мати стала для М.Рудницької взірцем для подальшого наслідування – Іда Рудницька була сильною жінкою яка після смерті свого чоловіка з яким вона була в щасливому шлюбі сама ставила на ноги своїх дітей. І хоч повної освіти вона не мала однак була розумною та мала гарні манери що неодноразово їй допомогло в житті.

Існує дві версії стосовно теми докторської дисертації Мілени Рудницької перша з них «Математичні основи естетики Ренесансу» яка подана в автобіографічному матеріалі який було підготовлено власноручно нею для свого сина – Івана Лисяка-Рудницького, а він надав матеріали для користування в архів Союзу Українок Америки, які згодом були передані до Центрального державного історичного архіву міста Львів та впорядковані в 872 фонд – Союз Українок Америки[12]. У Державному архіві Львівської області в нарахуванні знаходиться текст докторської дисертації Мілени Рудницької польською мовою у фонді університету Яна Казимира, під назвою «Вивчення естетики Альберті»[4]. Виходячи з наявності двох тем дисертаційного дослідження Мілени Рудницької ми можемо зробити лише припущення: першим поясненням може бути те, що за наявності двох робіт, одна з робіт була написана на здобуття ступеня доктора, а інша можливо розширена для отримання професорського ступеня. Іншим припущенням є те, що конкретних свідчень про захист дисертаційного дослідження з темою «Вивчення естетики Альберті» на території тогочасної України немає, але є свідчення, що протягом 1910-1917 рр. Мілена Рудницька навчається у Відні можливо там вона розширила та доопрацювала своє дисертаційне дослідження уже з новою темою «Математичні основи естетики Ренесансу», адже ми можемо спостерігати в останній розширене питання попередньої теми і вже у Відні вийшла на захист з новою темою дисертації. Однак ми стоїмо на позиції докторської дисертації «Вивчення естетики Альберті» оскільки в державному архіві Львівської області є в наявності сам текст дисертації. В 1923 р. отримує другий диплом з педагогіки і дидактики, як головних дисциплін[12, арк. 35]. Працювала вчителькою гімназії і вчительської семінарії у Львові, однак свідчення про те в якій саме не збереглися до нашого часу.

Ще під час своєї педагогічної праці Мілена Рудницька почала активно брати участь в громадському житті зокрема в жіночих організаціях, а з 1928

р. очолює жіночу організацію «Союз українок». Метою Союзу українок було виховання громадської свідомості жінок та залучення їх до громадської праці. Свою виховну роботу вони здійснювали через філії які знаходилися в багатьох повітових містах яким підпорядковувалися гуртки в селах. Союз українок організував освітні курси, займався благодійними справами, організували навчальні заклади для дівчат, влаштовували для жінок курси ведення домашнього господарства. Також організація відіграла важливу роль в економічному розвитку села, намагаючись активізувати жінок у формуванні суспільства, та їх політичну діяльність. Вироблення та проведення програми, яка відповідала б цілям та потребам членів організації, вимагали людини освіченої, талановитої, дисциплінованої та цілеспрямованої, котра зуміла б пов'язати рутинну працю з високими ідеалами. Отже, Союз українок проводив вагому роботу для підвищення рівня освіти серед українських жінок.

Діяльність на громадській ниві не могла обійти політичне життя Галичини, вже будучи заміжньою за Павлом Лисяком Мілена Рудницька, як представник жіночих організацій вступає до Українського національно-демократичного об'єднання (УНДО) від якого її кандидатура була висунута на посаду посла до польського Сейму другого скликання і пройшла під загальнодержавним списком № 18 «Блоку Національних Меншин»[2, с.128]. На участь М. Рудницької в політичному житті вплинув і її чоловік Павло Лисяк, який був активним учасником політичного життя Галичини та членом Українського національно-демократичного об'єднання.

Варто відзначити, що свою культурно-освітню політику проводило Українське національно-демократичне об'єднання. Ще з початку свого панування в Західній Україні польська влада проводила політику денаціоналізації і асиміляції корінного населення. Політика проводилася частково за рахунок колонізації українського шкільництва. УНДО разом з національними товариствами («Просвіта», «Рідна школа») неодноразово ставали на захист прав рідної мови, насамперед в освітніх закладах, виховуючи серед українського громадянства «почуття права мови, значення та ціни цього цього права у громадському житті»[7, с. 123].

Питання освіти українського народу для Мілени Рудницької було надзвичайно важливим, хоча сама вона не змогла продовжити свою педагогічну діяльність після того як ввійшла в вир громадського та політичного життя, однак праця в освітній комісії Сейму давала їй

можливість покращити долю українського шкільництва. Саме під час Сеймових промов Мілена Рудницька проявила себе як здібного оратора та прекрасного політика. Пані посол постійно висвітлювала та наводила приклади утисків українського шкільництва, за що неодноразово отримувала обвинувачення в емоційності та амбітності. Крім того важливим фактом було і те що Мілена Рудницька була єдиною жінкою в Сеймі, що в багатьох чоловіків викликало незадоволення.

5 грудня 1928 року у Варшаві Мілена Рудницька виступила з промовою у якій прагнула до внесення поправок до закону Міністерства освіти в справі невизнання закордонних дипломів та труднощі в нострифікації закордонних дипломів українських вчителів. В законі про професійні кваліфікації до навчання в середніх школах з 1922 р. і в доповненні до закону 1924 р. з'являється тенденція до полегшення вчителям польської національності отримання професійних кваліфікацій з одночасним ускладненням отримання посади вчителями не польської національності. Мілена Рудницька говорить, що причиною закордонних дипломів вчителів була масова еміграція української молоді в 1918-1922 рр. яка на той час переслідувалася польською владою та була змушена залишити українські землі та навчатися в закордонних університетах[10, арк.11-12].

Польська адміністрація різними способами виманювала підписи від українських батьків «за» польську мову навчання. Наприклад, були написані декларації українською мовою, у яких вже було відмічено «за» польську мову навчання. Або ж — поляки видавали декларації польською мовою на зразок українських, у яких місце, в якому зазначалася мова викладання, було незаповненим, щоб зібравши підписи українських батьків, потім дописати «польська» чи «паньствова» мова[7, с. 123].

На закриття п'яти вищих класів державної гімназії у Станіславі в зв'язку з відмовою української молоді брати участь в маніфестації, М.Рудницька виступила на Сеймі з промовою в якій проаналізувавши поведінку української молоді, зазначила – «примусове залучення української молоді в польських святкових маніфестаціях» викликало обурення молоді, на їх погляд – «це намагання польської влади денаціоналізувати їх, вплинути на їх національні погляди». Ці маніфестації впливали на національні почуття української молоді[11, арк.2]. М.Рудницька зазначала, що в польських студентів влада підтримувала прагнення до самостійності та національної свідомості, а коли українська молодь проявила ці прагнення то їх відразу

звинувачують та засуджують, і ці події підтверджували «не етичне ставлення польської влади до української молоді»[11, арк. 3]. При закритті п'яти гімназій за декілька місяців до закінчення навчального року близько двохсот учнів опинялися б на вулиці, і щоб цьому запобігти молодь письмово визнала свою вину, а батьки засудили їх дії і ці документи були надіслані до шкільної влади. Але шкільна рада, для того щоб учні не втратили навчального року запропонувала іспити, однак М.Рудницька не погоджувалася з таким рішенням оскільки під час іспитів до учнів могли упереджено відноситися. На її погляд це питання вже мало не освітній характер, а політичний.

Проблемним для українських шкіл та університетів було питання фінансування, яке М.Рудницька неодноразово піднімала на засіданнях бюджетних комісій Сейму, де вона вміло наводила та порівнювала суми які були призначені на потреби польських університетів та шкільництва з коштами на Львівський університет та шкільництво суми які виділялися на українську освітянську систему були значно меншими, що свідчило на її думку про упереджене ставлення польської влади до українського народу. На засіданні бюджетної комісії Сейму про ліквідацію тернопільської, дрогобицької та рогатинської гімназій, та про стан вищого шкільництва яка відбулася в Варшаві 14 січня 1931 р. Мілена Рудницька виступила з промовою в якій зазначила «українцям постійно докоряють за те що вони відносять до політики ті питання які мають стояти осторонь від політичного життя» і тут же Мілена Рудницька наводить аргументи, що коли виносяться на клопотання питання культури то в відповідь чують «що справа українського шкільництва, українського університету, фінансова допомога для культурних українських установ і т.д. – належать до справ суто політичних»[8, с.462-463].

Мілена Рудницька неодноразово піднімала питання політики вищого шкільництва, на 6 мільйонів українського населення у Польщі не було жодної української вищої школи, обмежена їх кількість була і на українських землях. Професори, доценти та інші вчені які були визнані навіть закордонним загалом не мали роботи у власній країні та були змушені емігрувати[8, с. 476]. Українська молодь вступала до польських вищих шкіл, але при вступі українська молодь досить часто зазнавала утисків з боку адміністрації. Ще однією проблемою українських студентів стало унеможливлення повноцінного студентського життя в студентських організаціях, в польській організації вони вступати не хотіли, а можливість

утворення організації ними самими зводилася до мінімуму. Політику польського уряду переймала і польська молодь які зводили наклепи на українських студентів та намагалися унеможливити українській молоді студії у польських вищих школах[8, с.478].

У лютому-березні 1931 р. у Сеймі обговорювалися законопроекти «Про шкільний устрій», і «Про приватні школи і наукові та виховні заклади». Мілена Рудницька виступала проти уніфікації устрою шкільництва на території всієї Речі Посполитої, оскільки в межах Польської держави Існували великі українські етнографічні общини, то це означало б нав'язування українському суспільству чужої культури. Початкова школа на українських землях знаходилася на найнижчому організаційному рівні це була одно- і двокласна школа. Яку польська влада хотіла перейменувати та реформувати в школу першого організаційного рівня, однак на думку Мілени Рудницької навчання в даній школі за таких умов опиниться ще в гіршому становищі чим знаходиться. Стосовно реформи середнього шкільництва то посол виступала проти розподілу середньої школи на 4-класну гімназію та 2-класний ліцей. В даному випадку Мілена Рудницька обґрунтовує свій супротив тим, що ця реформа означає втрату двох гімназійних класів, а натомість українське шкільництво нічого не отримує взамін. 8-класні державні українські гімназії яких з австрійського періоду залишилося лише 5 були б перемінені в 6-річні, а можливо навіть у 4-річні. Другий шабель середньої освіти — ліцей, було б скорочено, отже їх було б менше ніж гімназій і скоріше всього вони будуть знаходитися лише в великих містах, а на це Мілена Рудницька погодитися не могла[10, арк.47-49].

В подібній ситуації опинилися заклади навчання вчителів початкових шкіл. Проект закону передбачав заміну тогочасної 5-річної вчительської семінарії на 3-річний педагогічний ліцей і 2-річне «педагогіюм». Таких шкіл залишалось лише дві на даний період у Львові та Перемишлі, і саме в таких школах навчаються дівчата української національності на педагогів, і якщо їх скоротили б то українське шкільництво ризикувало залишитися без педагогічних кадрів [9, арк.50].

А найбільше постраждало від таких перетворень та реформувань – українське село оскільки тогочасна інтелігенція доповнювалася саме вихідцями із села, саме з українського селянства виходила тогочасна українська інтелігенція, і на сільську молодь покладалися великі надії, а

прийняття шкільного закону ставило великі перешкоди для селян на шляху досягнення вищого рівня освіти, а до педагогічних закладів то і поготів.

У вересні-листопаді 1930 р. Галичині за наказом Юзефа Пілсудського розпочалася пацифікація проти українського цивільного населення Галичини, із застосуванням поліції та армії. Пацифікація була проведена у відповідь на «саботажну акцію» ОУН і супроводжувалась масовими арештами, побиттям людей, закриттям і руйнуванням українських установ в Галичині. Наслідком акції стала подальша значна радикалізація українського руху опору на західно-українських землях. На українських землях ліквідовувалися державні школи під приводом антидержавної пропаганди проти польської влади, і школи що залишалися не могли задовольнити потребу в освіті українського народу це призвело до появи українських приватних шкіл. Польський уряд прийняв законопроект про приватне шкільництво значення якого на думку М.Рудницької було двозначним для українського народу. З одного боку це фактично легалізація приватного українського шкільництва яке останнім часом поширилося на території України, приватна школа має можливість виховувати молоде покоління в національному дусі. А інша сторона цього законопроекту показує, що в ньому прописувалися більше інтереси польського населення ніж українського «в державі в якій проживало сорок відсотків не польського населення означало елементарне перекреслення прав нації», а також із досвіду попередніх законопроектів можна зробити висновки що інтереси українців буде відкинуто, і польське приватне шкільництво могло витіснити українське шкільництво. Серед українського населення переважали селяни, більшість з яких були малоземельними або безземельними і не мали змоги забезпечити собі навчання [8, с. 501-503]. Мілена Рудницька намагалася всіма способами довести Сейму, що прийняття закону про приватне шкільництво є великим ударом для українського шкільництва.

На засіданні Сейму від 26 лютого 1932 р., Мілена Рудницька виступила з промовою в якій зазначала «коли б на українських землях, котрі входять до складу Польської Держави, мав би реалізуватись постулат кожної збірності людей, за яким вчитель, суддя і службовець повинні бути членами тієї самої нації, що й суспільство, серед якого працює, себто якого він навчає, судить, ким править тоді показалося б скільки тисяч інтелігенції нам не хватає»[10, арк.53]. Проте як відомо із наукових праць сучасних дослідників історії українського шкільництва Галичини, знехтувавши застереженнями багатьох

парламентарів сейм ухвалив запропоновані законопроекти реформи освіти в Польщі. Про що свідчить і виступ М. Рудницької на варшавському Сеймі від 10 лютого 1934 р. де вона охарактеризувала стан українського шкільництва та охарактеризувала політику польського уряду. Політику польського уряду до українського народу пані посол характеризувала як денационалізацію, де вона наводить приклад у цифрах – «з 3.662 початкових українських шкіл залишилася сотня», М. Рудницька наводить приклад про те що дані про кількість українських шкіл приховувалися та вміло замасковувалися. Також результатом скорочення шкіл стала неосвіченість українського народу і знову ж таки основний удар прийшов на долю українського селянства[8, с. 236].

Ще однією болючою темою для М. Рудницької було питання утраквізму – викладання у школі однієї частини предметів однією мовою, на даний час це була польська і інша частина предметів викладалася українською. Вона засуджувала утраквізм, трактуючи його як засіб, що веде до зниження якості навчання, перевантаження дітей, денационалізації учбового процесу. Державні навчальні заклади стали польськими або двомовними: державні школи з українською мовою навчання фактично не мали права на існування. Але навіть після приєднання Галичини до Радянської України (1939) двомовні школи не зникли, вони діяли паралельно з українськими і були засобом утвердження «мови міжнаціонального спілкування», тобто російської. М.Рудницька називала його експериментальними дослідженнями над дітьми, та наводила твердження педагогів та психологів, що двомовність призупиняє розумовий розвиток дитини.

В українській системі освіти існувала проблема недосконалості навчальних програм. А для української мови, історії та географії України програм взагалі не було розроблено, і на відміну від українського народу в шкільній програмі польського народу ці предмети були включені, що і викликало обурення в Мілени Рудницької. Ще однією проблемою українського народу були високі ціни на підручники, адже державного видавництва підручників було замало, а на ті предмети на які не було програм то не було видавництва.

В 1935 р. була прийнята політика нормалізації між Українським національно-демократичним об'єднанням та Польщею, М. Рудницька виступила проти таких політичних відносин і залишила партію. На цьому її

можливості як посла закінчувалися, однак вона не полишила політичну арену та продовжувала й далі боротися за долю українського шкільництва так, вона стала головою жіночого політичного товариства – Дружина княгині Ольги та ще більше активізувала діяльність Союзу українок [2, с.131-132].

З 1939 р. М. Рудницька перебувала в еміграції однак і поза межами рідної країни вона не полишила турбуватися про долю українського народу та всіляко намагалася сприяти його розвитку в Женеві була директором «Українського Допомогового Комітету». У Мюнхені працювала на радіо «Свобода». Відомо, що М.Рудницька була досить амбітною а темпераментною особою, це ми можемо побачити і під час її виступів в Сеймі про що їй неодноразово дорікали. Але вона не могла спокійно дивитися на утиски українського шкільництва та університетів адже вона розуміла що ситуація в Україні зміниться на краще лише тоді коли на її теренах будуть жити та діяти освічені люди які згодом приведуть Україну до самостійності та незалежності.

Отже, аналізуючи питання культурно-освітнього життя Західної України ми не можемо не звернути увагу на постать Мілени Рудницької та її внесок у розвиток українського шкільництва та університетів, будучи послом до польського Сейму вона виступала на засіданнях не лише як політик, а як педагог, хоча цей фрагмент в історії українського народу пропущений. Мілена Рудницька могла подати проблему чітко та лаконічно завжди керувалася фактами та статистичними даними, що неодноразово приносило задоволення поставленої вимоги. Саме завдяки діяльності Мілени Рудницької питання освіти та культури українського народу було винесено на міжнародну арену та здійснено відповідні зміни на покращення.

Джерела та література

1. Богачевська-Хом'як М. Мілена Рудницька і жіночий рух // Наше життя. – 1992 р. – № 7-8. – С.1-3.
2. Богачевська-Хом'як М. Мілена Рудницька і жіночий рух // Наше життя. – 1992 р. – № 9. – С.10-12.
3. Богачевська-Хом'як М. Мілена Рудницька і жіночий рух // Наше життя. – 1992 р. – №10. – С.10-12.
4. Богачевська-Хом'як М. Мілена Рудницька і жіночий рух // Наше життя. – 1992 р. – № 11. – С. 14-16.
5. Гачковський М. «Мілена Рудницька – українська жіноча та національна діячка, депутат польського сейму в 1928- 1935 рр.» // Гуманітарні науки. – 2011. – №2(22).

6. Гендерний підхід: історія, культура, суспільство / Львівський національний ун-т ім. Івана Франка та ін. – Л.: ВНТЛ-Класика, 2003. – 254 с.
7. Державний архів Львівської області (далі – ДАЛО) Ф 26. – Опис 4. – Спр. 530.
8. ДАЛО – Ф.26. – Опис 15. – Спр.625.
9. Денис Н. Від Мілени до Атени // за вільну Україну. – 14 липня 1994 р. – С.3.
10. Лаврук Б. Наукові записки Тернопільського нац. пед. ун-ту імені В. Гнатюка – Тернопіль: Вид-во ТНПУ імені В. Гнатюка, 2010. – Вип. 2. – 328 с.
11. Мілена Рудницька: статті, листи, документи / Збірник документів і матеріалів про життя, суспільно-політичну діяльність і публіцистичну творчість Мілени Рудницької. – Львів, 1998. – 844 с.
12. Политика, гендер, культура: Немецкие и русские исследования / Российский гос. Гуманит. Ун-т. Фрайбергский ун-т, Институт славистики. – М., 1999 – 215с.
13. Центральний державний історичний архів, м. Львів (далі – ЦДАЛ) – Ф. 872. – Опис 1. – Спр. 38. – 83 арк.
14. ЦДАЛ – Ф. 872. – Опис 1. – Спр. 36 – 103 арк.
15. ЦДАЛ — Ф. 872. – Опис 1. – Спр. 33. – 101 арк.

Аннотація

Проанализирована деятельность Милены Рудницкой в культурно-образовательной жизни Западной Украины в 20-30 гг. Осуществлен анализ деятельности Милены Рудницкой при работе в польском Сейме относительно образовательных вопросов. Исследовано значение Союза украинок на образовательный уровень женщин в Западной Украине 20-30 гг. XX ст.

Ключевые слова: образование, наука, Сейм, политика, Милена Рудницкая, Западная Украина, студенты, культура.

Annotation:

The activity of Milena Rudnitska in the cultural and educational life of Western Ukraine 20-30 in the twentieth century. The analysis of Milena Rudnitska while working in the Polish Sejm on education issues. The value of Union of Ukrainians is investigational on the educational level of women in Western Ukraine 20-30 XX of century

Keywords: education, science, Diet, politics, Milena Rudnytska, Western Ukraine, students and culture

УДК 94: 342.2(437.3)

Тетяна Мелешенко

(Київ)

**«СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ
КОНЦЕПЦІ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ ТА ДИСИДЕНТСЬКА
ДІЯЛЬНІСТЬ ВАЦЛАВА ГАВЕЛА (КІНЕЦЬ 1960 – 1970 РР.)»**